

I

KAOTIČNO STANJE U HRVATSKOJ KRAJEM 2. SVJETSKOG RATA

O ovome predmetu mnogo je napisano. Toliko mnogo i raznoliko da je "tržište zanimanja" za ovu temu prezasićeno. Mnogi su rekli svoje "pripovijesti" o tome kako su to doživjeli i što su iskusili na putu za Austriju, a još više na povratku u kolonama smrti. Ja ću se ovdje ograničiti na nekoliko činjenica koje bi mogle biti, bar donekle, od interesa čitaocu i, bar donekle, dočarati mu o čemu se radi.

Već krajem 1944. godine hrvatski je bijeg započeo iz južnih dijelova Hrvatske kao Dubrovnika, Hercegovine a tako isto iz dalmatinske Hrvatske. Sva kretanja bila su usmjerena i vođena prema Zagrebu. Zapravo je bila stvorena psihoza bježanja. Bježi pa bilo gdje! Glavno je bilo pobjeći iz mjesta gdje boraviš, već na drugome bit će sigurnije i "ljepše".

Slijedeći primjer najbolje će, vjerojatno, razjasniti o čemu se zapravo radi. Franjevački brat fra Bono Andačić i otac fra Nevinko Mandić, krajem 1944., pobjegli su iz Mostara na Široki Brijeg. Ovoj dvojici pridružio se je dr. fra Marko Dragičević na Širokom Brijegu. Potom su sva trojica pobjegli sa Širokog Brijega u brdsku župu Izbično, gdje je bio župnik fra Metod Puljić. Kad su ova trojica stigli u župni stan u Izbičnu, kad ih je susreo fra Metod na kućnom pragu, uzdahnuo je i rekao im: "Lako vama, vi ste pobjegli, a kamo ću ja sada?"

Kasnije se je fra Marko povratio na Široki Brijeg iza kako je proveo više dana pod partizanskom okupacijom u Izbičnu. Čak je rekao fratrima u samostanu, zapravo se je našalio: "Bio sam s partizanima i ne jedu žive ljude". (Fra Marko nije mogao

smisliti ustaše. Fra Metod je u međuvremenu pobjegao u Zagreb.) Fra Marko se je ponovno povratio u Izbično k fra Boni i fra Nevinku. Tu su ih partizani pohvatali i poubijali na 11. veljače 1945. godine. Bacili su njihova tjelesa negdje u jamu. Ovo se je zbilježilo tek četiri dana kasnije iza kako su poubijali fratre na Širokom Brijegu, na 7. veljače 1945. Zaista su ubili ovog idealnog fratra i profesora. Žestoko se je prevario. Ipak, eto, "progutali su ga živa". Fra Metod je bježao do u Austriju. Povraćen je i ubijen sa skupinom drugih svećenika kod Stubice. Imena su ubilježena u dnevniku kod fratara u mjesnom samostanu.

Krajem listopada 1944. godine našao sam se u Koprivnici, gdje se ustaška Crna legija borila protiv partizana. Ovi su zadnji htjeli pošto-poto osvojiti koprivničke mlinove i tako se domoći skladišta brašna, ali im nije uspjelo. Borbe su trajale oko pet dana. Konačno su partizani, s velikim gubitcima, odbijeni. Tih sam dana slušao preko radija o borbama u južnoj Hercegovini, i kako su partizani sve zauzeli do Mostarskog Blata. Onda su ustaše napravile protuudar i zauzeli Hercegovinu. Bolje bi bilo da nisu pravili ovu protuofenzivu, jer bi manje naroda izbjeglo, i tako bi manje ljudi bilo poubijano. Sjećam se da su neki Hercegovci počeli već pristizati u Zagreb krajem 1944. godine.

Stanje je, krajem 1944. i 1945., na svim prostorima Hrvatske bilo strašno zamršeno. Teško je bilo biti dostatno pametan i znati odlučiti što bi bilo najpametnije učiniti. Uvijek je teško stvarati odluke pogotovo u ovakvim prilikama. Strah i samoobmana zahvatili su sve i svakoga. Stizale su nastrašnije vijesti o pokoljima naroda i svećenika od partizana. Ovo je bio drugi stepen ophođenja partizana s narodom, pošto su se oni već učvrstili i "puštali žile" uz pomoć saveznika. Na jednomu ručku, u rujnu 1986., u župnom stanu u Donjem Gracu reče svećenik mostarske biskupije, don Đuro Kulaš: "Dok su se partizani učvršćivali i puštali žile, onda su se i s nama svećenicima poslužili na osvojenim teritorijama. Dali su nam dozvolu da misimo i dijelimo sakramente. Ali jednom, kad su bili "čvrsto u sedlu", onda su nas više nego odbacili. Nismo im više bili potrebni".

Već krajem 1944. godine javno se govorilo o povlačenju.

DR. IVO SIVRIĆ, O.F.M.

KRVAVE GODINE

Odbljesci uspomena jednoga od preživjelih

Z I R A L
Chicago-Mostar
1996